

ביאור הדף מסכת בבא בתרא דף קל"ד

מביאה הגמרא ברייתא שמביאה מעשה באדם אחד שלא היו בניו נוהגין כשורה, ועמד וכתב את נכסיו ליונתן בן עוזיאל, מה עשה יונתן בן עוזיאל מכר שלישי והקדיש שלישי והחזיר לבניו שלישי.

ובא אליו שמאי במקלו ותרמילו להתווכח עמו על כך שעבר על דברי המת שלא רצה שיזכו בניו בירושתו, **וענה** לו יונתן בן עוזיאל, שמאי, אם אתה יכול להוציא את מה שמכרתי ומה שהקדשתי אתה יכול להוציא מה שהחזרתי, וכלומר אם היית יכול לומר שלא זכיתי בנכסים במתנה גמורה ואיני יכול להקדישם או למכרם ממילא אתה יכול לומר שאני לא יכול לתתם לבנים, אך כיון שאין אתה יכול להוציא את מה שהקדשתי ומכרתי, ממילא רואים שזכיתי בנכסים זכות גמורה, וממילא אני יכול לתת אותם לבני המת.

ואמר שמאי, הטיח עלי בן עוזיאל הטיח עלי בן עוזיאל, וכלומר שניצחני בתשובתו.

ושאלת הגמרא מה היה סבור שמאי מלכתחילה, ועונה הגמרא שהוא היה סבור שאותו שהוריש את הנכסים ליונתן בן עוזיאל כאילו הורישם על מנת שלא יהיה לבניו חלק בהם, אך יונתן בן עוזיאל סבר שכיון שהוא לא אמר כך בפירוש הרי הם שלו לעשות בהם מה שיחפוץ.

וכפי ששנינו במשנה בנדרים שהיה מעשה בבית חורון באחד שהיה אביו מודר ממנו הנאה, והוא היה משיא בנו ורצה שיבוא אביו לאכול בסעודה, וכיון שאסור לאביו להנות ממנו, אמר אותו אדם לחבירו הרי חצר וסעודה נתונים לך במתנה ואינן לפניך אלא כדי שיבא אבא ויאכל עמנו בסעודה, ואמר לו חבירו אם שלי הן הן מוקדשים לשמים, ואמר לו הנותן לא נתתי לך את שלי שתקדישם לשמים, והשיב לו חבירו שלא נתת לי את שלך אלא שתהא אתה ואביך אוכלים ושותים ומרצין זה לזה ויהא עוון של מה שאביך אוכל מסעודתך תלוי בראשו וכלומר באשמת זה שאני מקבל ממך מתנה שאינה מתנה.

ואמרו חכמים על המעשה של בית חורון שכל מתנה שאינה שאם הקדישה מוקדשת אינה מתנה, אמנם כאן כיון שיכל יונתן בן עוזיאל להקדיש ממילא מתנה זו היא מתנה גמורה, ולכן היה יכול לתת לבני המת מהנכסים..

ומביאה הגמרא ברייתא שאומרת ששמונים תלמידים היו לו להלל הזקן, שלשים מהן ראויים שתשרה עליהן שכינה כמשה רבינו, ושלשים מהן ראויים שתעמוד להן חמה כיהושע בן נון, ועשרים בינוניים.

והגדול שבכולן היה יונתן בן עוזיאל, והקטן שבכולן היה רבן יוחנן בן זכאי, ואמנם אמרו עליו על רבן יוחנן בן זכאי שלא הניח מקרא ומשנה, גמרא, הלכות ואגדות, דקדוקי תורה ודקדוקי סופרים, וקל וחומרים, וגזרות שוות, ותקופות וגמטריאות, ומשלות כובסים ומשלות שועלים, שיש ללמוד מהם דברי תורה ומוסר, ושיחת שדים להשביעם ולעשות קמעות לרפואה, ושיחת דקלים דהיינו מה שבני אדם מדברים על הדקלים, ושיחת מלאכי השרת ואף בזה הוא כדי להשביעם. ודבר גדול ודבר קטן דבר גדול מעשה מרכבה שביחזקאל ודבר קטן הויות דאביי ורבא שהקשו משניות וברייתות אחת מהשנייה ותירצום. ואומרת הגמרא שזה מה שנאמר במשלי "להנחיל אוהבי יש ואוצרותיהם אמלא", שמחמת שאוצרותיהם מלאים חכמה הקב"ה מנחילים ש"י עולמות.

ושאלת הגמרא אם כך נאמר על הקטן שבכולם, גדול שבכולם על אחת כמה וכמה, ומביאה הגמרא שאמרו על יונתן בן עוזיאל שבשעה שיושב ועוסק בתורה כל עוף שפורח עליו היה נשרף, כיון שהיו מלאכי השרת מתקצבים לשמוע דברי תורה מפיו.

משנה. האומר זה בני נאמן, אך האומר זה אחי אינו נאמן שמחמת עדותו אותו האח יירש יחד עם האחים האחרים בחלקם בירושת האב, אבל יטול אותו האח רק מחלקו של האח שהעיד עליו שהוא אחיו. ואם אותו האח מת, יחזרו הנכסים לאותו האח שהעיד עליו כי הרי רק הוא חלק עמו את חלקו בירושה. אמנם אם נפלו לאותו האח נכסים ממקום אחר יירשו אותו אחיו יחד עם האח שהעיד עליו.

גמרא. במשנה התבאר שהאומר זה בני נאמן, וביאר רבי יהודה בשם שמואל שהוא נאמן לגבי זה שאותו הבן ירש אותו, וגם לגבי זה שהוא יפטור את אשתו מן היבום, כי יש לו בנים.

עמוד ב'

ושאלת הגמרא שוודאי שאב נאמן לומר על אחד שהוא בנו וירש אותו, שהרי אם הוא לא היה בנו הוא היה יכול לתת לו את כל נכסיו במתנה, ולכן הוא נאמן לומר אף שהוא בנו.

ועונה הגמרא שהחידוש במשנה הוא שהאב נאמן לומר שזהו בנו וממילא אשתו נפטרת מהיבום כי יש לו בנים.

ושאלת הגמרא שהרי אף את הדין הזה כבר שנינו במשנה בקידושין שמי שאמר בשעת מיתתו יש לי בנים נאמן יש לי אחים אינו נאמן.

ועונה הגמרא שבמשנה שם מדובר שאותו שאומר זהו בני לא היה מוחזק לנו שיש לו אחים, ולכן הוא יכול לומר זהו בני כי אין לאשתו חזקה שהיא חייבת ביבום, וכאן באה המשנה לחדש שאפילו אם אותו האדם מוחזק שיש לו אחים, וממילא אשתו מוחזקת שהיא חייבת ביבום, אם הוא אומר על אחד זהו בני נאמן לפטור את אשו מהיבום.

ומביאה הגמרא שאמר רב יוסף בשם רב יהודה שאמר בשם שמואל מפני מה אמרו האומר זה בני נאמן הואיל ובעל שאמר גרשתי את אשתי נאמן, והוא יכול לפטור אותה על ידי כך מיבום, ממילא גם האומר זה בני נאמן לפטור את אשתו מיבום.

אך תמה רב יוסף על דבריו, וכי אפשר לתלות את הדין ששנינו במשנה שהאומר זה בני נאמן, בדין שלא שנינו במשנה שאדם האומר גרשתי את אשתי נאמן.

ולכן אמר רב יוסף שצריך לומר את המימרא הזו באופן אחר, שמפני מה אמרו שאדם שאומר זה בני נאמן הואיל ובידו לגרש את אשתו ולפטרה מיבום, ממילא גם האומר זה בני נאמן לפטור את אשתו מיבום.

ואמר רב יוסף שלאחר שהתבאר שאנו אומרים שהואיל ואדם יכול לגרש את אשתו הוא נאמן לומר שזהו בנו גם אם לא גירש אותה. ממילא אנחנו יכולים לומר הואיל ונוסף ולכן בעל שאמר גרשתי את אשתי נאמן הואיל ובידו לגרשה.

אך כאשר בא רב יצחק בר יוסף מארץ ישראל אמר בשם רבי יוחנן שבעל שאמר גרשתי את אשתי אינו נאמן.

ונפח רב ששת אויר לידי וואמר שהלך לו ההואיל שאמר רב יוסף.

אך תמהה הגמרא על מה שאמר ר' יצחק בר יוסף בשם רבי יוחנן שבעל שאמר גרשתי את אשתי אינו נאמן, שהרי אמר ר' חייא בר אבין בשם רבי יוחנן עצמו שבעל שאמר גרשתי את אשתי נאמן.

ועונה הגמרא שדעת ר' יוחנן הייתה שבעל שאמר גרשתי את אשתי אינו נאמן למפרע, וכלומר אם זינתה קודם לכן לומר שאז הוא כבר גירש אותה, אבל נאמן מכאן ולהבא שדינה כגרושה לכל דבר.

ומסתפקת הגמרא אם הבעל אמר שהוא גירש את אשתו למפרע, שאמנם התבאר שאינו נאמן לגבי מה שהיה עד שעת דיבורו, אך דנה הגמרא האם הוא נאמן מכאן ואילך שהיא אכן גרושה, או שכיון שהוא אמר זאת למפרע ועל זמן זה אינו נאמן, אנחנו לא יכולים להאמינו גם מכאן ולהבא, כי אי אפשר לחלק את דיבורו ולהאמין למה שאומר שגירש אותה, אך לא להאמין למה שאומר שגירשתי אותה כבר קודם לכן.

ואומרת הגמרא שנחלקו בזה רב מארי ורב זביד דעת אחד מהם שמחלקים את דיבורו, ומאמינים לו שהוא גירש אותה לגבי מכאן ולהבא, אך אינו נאמן שהוא גירש אותה קודם לשעת דיבורו.

אך דעת אחד מהם שאי אפשר לחלק את דיבורו, וכיון שאינו נאמן לומר שגירש אותה למפרע אינו נאמן כלל לומר שהיא גרושה.

ושואלת הגמרא שהרי מצינו שאמר רבא שכן מחלקים את דיבורו של אדם ודנים אותו רק כלפי מה שאפשר להאמין לו ולא על מה שאי אפשר להאמין לו.

שמצינו שאמר רבא שאדם שהעיד ואמר איש פלוני בא על אשתי, הוא ואחר מצטרפים לעדות כשרה של שני עדים להרוג את מי שהעידו עליו, אך לא להרוג את האשה, כי הבעל קרוב לאשה והוא פסול לעדות עליה.

ורואים מדברי רבא שלמרות שהבעל פסול לעדות על האשה מקבלים את דבריו כלפי עדות הבעל.

ועונה הגמרא שמדין זה מוכח שמחלקים את העדות רק לגבי ב' גופים שונים וכלומר שלגבי אותו שהם מעידים עליו הבעל נאמן לגמרי בכל דבריו, ולגבי האשה הבעל אינו נאמן כלל.

אך אין מכאן ראייה שמחלקים את הדיבור גם לגבי אותו האדם עצמו וכגון כאן שאנו רוצים להאמין לבעל שגירש את אשתו רק לגבי מה שהיא מגורשת מעכשיו ולא לגבי מה שגירש אותה קודם לכן.

